

The Characteristics of Dervish and His Dual Face in Persian Fairy Tales

Zahra Dehghan Dehnavi^{*1}, Fatemeh Massoudi²

Received: 18/02/2021

Accepted: 20/09/2021

Theoretical Background

Magical myths are a variety of oral fictions that have been common throughout history and have continued until recent decades. These myths have a relatively short volume that contain a narrative from the early years of the hero's life to his marriage and the organization of his life. In the course of narrating these myths, extraordinary acts, supernatural beings, or magical events play a special role. One of the most frequently seen characters in Iranian legends is Darvish. Darvish enters a scene of magical fairy tales, performs some self-damnation, and often leaves the scene again. Darvish usually appears suddenly in the beginning or middle of the story (Propp, 2018, p. 222).

In myths, Darvish has special abilities and can cure infertility and become aware of the unseen, or find the king's pain medication using Ramel and astrolabe. Darvish's character is usually manifested in fairy tales with a special appearance and delegation, and although the description of the appearance of the characters in the enchanted legends is less visible, the text of the legend provides little information to the audience. This information sometimes includes enumerating her appearance, and sometimes refers to Darvish's clothing and what she has with her.

* Corresponding Author's E-mail:
Zahra.dehghan.d@gmail.com

1. PhD Candidate of Persian Language and Literature, Yazd University, Yazd, Iran (Corresponding author)

<https://orcid.org/000-0002-3754-3397>

2. MA in Persian Language and Literature, Yazd University, Yazd, Iran

<https://orcid.org/000-0002-3640-9137>

What has been done so far about Darvish's personality has been on the characteristics of Darvish, the cover, the tools, behavior of Darvish, the concept of true Dervishes and their meritorious qualities, but so far no, research has been conducted examining the characteristics of Darvish's personality in magical myths.

Research Objectives and Questions

In this paper, we have tried to answer the following questions about the function of Darvish in myths.

1. What are the characteristics of Darvish character in fairy tales?
2. What is the function of Darvish's character in fairy tales?
3. What is Darvish's two-face personality in terms of mythical perspective?

Data collection

To investigate the character of Darvish in this paper, these legends have been analyzed to establish a link between the magical mythology and a view of the mythological infrastructure of Darvish's character and its manifestation in legends. The statistical population of this study consists of thirty myths from the following books:

Myths of the South (Jahazi, 2002), 2. *What Did Gol-e-Spruce do* (Anjoy Shirazi, 2013) and three other volumes of this collection 3. *Legends of Khorasan* (Khaza'i, 2003) 4. *Mashdi Glynn Khanum* (Alul Sutton, 1997) 5. *Legends of the North* (Mir Kazemi, 1994) 6. *Legends of Azerbaijan* (Behrangi and Tabrizi, 1998) 7. *Fifteen Legends of Rural Legends of Iran* (Koohy Kermani, 1954)

Analysis & Discussion

If we classify Darvish's role in magical myths based on the self-damnation that Vladimir Propp enumerates in his structural classification, it can be said that Darvish's most important self-help in

these myths is to assist in the birth of the hero, to inform, to place bets, to mediate, to return to help the hero, to deceive, to be evil, to witchcraft, and to pursue the hero.

Darvish's self-help

Darvish's presence in most cases occurs after the need arises in the legend. Most of these myths are about a man and woman who do not have children, and when they are very upset, Darvish suddenly appears in the story and helps them to have children by giving them apples or other solutions. The children whose Darvishes give birth are heroes of the legend. In some instances, Darvish had the will of the man (often the king) without eyes and fulfilled a wage. But in a number of studied examples, Darvish makes a condition for the baby's father in exchange for his miraculous grace. Perhaps Darvish's dual face can also be examined from the perspective that he is the help he conditions for the hero or that the hero must make this etiquette aid in order to get it properly and thoroughly.

In most cases, some factors help Darvish to meet his condition. In fact, sometimes his conditioning has unpleasant consequences, and sometimes he will not receive any help until his condition is met. Darvish may also put the character in a position to inevitably act on the condition that he has.

The main vicious self-help in the story is evil (Propp, 2018, p. 97). In most myths, the wicked Darvish does not appear at the beginning of the myth, but at first, it manifests itself as benevolent and helpful. After the hero is accompanied by him, a hero's agent is aware of his wickedness.

In some myths, in addition to Darvish Yarigar and The Vicious Darvish, we find a kind of Yarigar Darvish who has a positive personality, but in part, the legend seems to have a vicious and negative role. Of course, at the end of the story, this misunderstanding is resolved and Darvish acts in favor of the hero of the legend.

If we want to search for Darvish and his special functions in mythology, we should point out the role of similar forces in assisting fertility, including Anahita, Far, and Forough for sale and Wyo. The duality of Darvish, on the one hand, and his relationship with fertility and the birth of a child on the other hand, are the reminiscent of the Andrai i.e. Wai or Wyo in Iranian mythological narratives, which dominate both the ranks of Ahurai and evil beings and drove or mobilized them (Avesta, 1991, vol. 1, p. 455).

It seems that the Darvish tradition, on the one hand, is a kind of Tashba to people from the lower classes of society, and on the other hand, it is associated with Wyo worshipers. Holding tools such as Tabarzin and crutches, which are symbols of weapons of war, playing a role in the baroque of the characters, as well as the swing of Darvish's character among good and evil, are the reminiscent of members of the Men's Association in Iran who have been linked to the gods of Mehr and Wyo (and Anahita).

Resources

- Anjui Shirazi, S. A. (2009). *What did the flower do to Spruce?* (People's Culture Treasure c. 1) Tehran: Amir Kabir.
- Behrangi, P., & Tabrizi, B. (1998). *Legends of Azerbaijan* (edited by Asad Behrangi). Nobahar.
- Elwell Sutton, L. P. (1950). *Mashdi Glynn Khanum's stories* (edited by A. Marzolf). Central Publications.
- Jahazi, N. (2002) *Legends of the south (Bushehr)*. Modabber.
- Khaza'i, H. (2003). *Legends of Khorasan*. Moon John. C 8 (Legends of Sabzevar).
- Kouhi Kermani, H. (1954). *Fourteen legends of rural Legends of Iran*. Majles.
- Propp, V. (1992). *Historical roots of fairy tales* (translated by F. Badrai). Toos.
- Unknown. (1991). *Avesta*. Morvarid.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۹، شماره ۴۱، آذر و دی ۱۴۰۰

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.23454466.1400.9.41.1.3

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه او در افسانه‌های سحرآمیز ایرانی

زهره دهقان دهنوی*^۱، فاطمه مسعودی^۲

(دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۳۰ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۹)

چکیده

یکی از شخصیت‌هایی که در افسانه‌های سحرآمیز ایرانی دیده می‌شود درویش است. درویش در افسانه سحرآمیز توانایی‌های خاصی دارد. وی درمان برخی بیماری‌ها و مشکلات را می‌داند و از برخی دانش‌های پوشیده آگاهی دارد. در افسانه‌ها علاوه بر درویش یاریگر که به‌ویژه در تولد قهرمان و راهنمایی او نقش دارد، نوعی درویش شریر نیز در افسانه‌ها دیده می‌شود. درویش شریر در افسانه‌ها نوعی جادوگر است که برای از بین بردن قهرمان تلاش می‌کند. گاه نیز ممکن است درویش در واقع موجود پلیدی نباشد، اما در بخشی از داستان با ایجاد نوعی ابهام درباره نیت خود به صورت مقطعی شخصیتی منفی به نظر برسد که در واقع خیرخواه قهرمان است. هدف از این پژوهش نشان دادن این نکته است که به نظر می‌رسد چهره دوگانه درویش افسانه‌ای زیرساختی اسطوره‌ای دارد و شخصیت درویش با برخی خدایان ایران باستان همچون ایزد وایو، آناهیتا و مهر پیوند دارد.

واژه‌های کلیدی: درویش، افسانه‌های سحرآمیز، افسانه عامیانه، اساطیر ایرانی، اسطوره.

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول)

zahra.dehghan.d@gmail.com

<https://orcid.org/000-0002-3754-3397>

۲. کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

<https://orcid.org/000-0002-3640-9137>

۱. مقدمه

آنچه در زبان فارسی افسانه نامیده می‌شود نوعی از داستان یا قصه است که از نظر معنی اصطلاحی، جنبه جادویی آن یعنی ارتباط با لغاتی همچون فسایدن (همچنین فسانیدن)، به معنی مسحور و مجذوب کردن و فسون، افسون، به معنی تسخیر ارواح و جادو نیز مدنظر است (مارزلف، ۱۹۸۴، ترجمه جهاننداری، ص. ۳۸). افسانه را «مشهورترین و مردمی‌ترین گونه ادب شفاهی دانسته‌اند» (جعفری (قنوتی)، ۱۳۹۱، ص. ۳۵۰) و وجه ممیز آن را، وجود تخیل و اغراق در آن شمرده‌اند. (امیدسالار و ذوالفقاری، ۱۳۹۱، ص. ۳۱۴) و همچنین «ماوراء طبیعی بودن، جادویی بودن و حضور موجودات و رویدادهای غیرطبیعی [...] و با [ماهیت سنتی و روایی] در پیوند است (خدیش، ۱۳۸۷، ص. ۲۷). افسانه‌ها از نظر مضمون به انواع مختلف تمثیلی، سحرآمیز (پریان)، پهلوانی و عاشقانه تقسیم می‌شوند. برای افسانه سحرآمیز یا افسانه پریان چهار ویژگی در نظر گرفته‌اند که عبارت‌اند از خیال‌پروری، رهایی، بازیابی خویشتن (درمان) و تسلی (بتلهایم، ۱۹۷۷، ترجمه شیوا رضوی، ۱۳۸۹، ص. ۲۱۹).

افسانه‌های سحرآمیز را از بسیاری جهات با اسطوره‌ها مرتبط دانسته‌اند. درباره رابطه افسانه و اسطوره باید در نظر داشت که اساطیر که «نمایشگر دانش رازآموزی تمدن‌های قدیم‌اند، بر عقیده و ایمان دیگری استوار شده‌اند که همانا اعتقاد به تناسخ و کثرت و تعدد حیات است» (دلاشو، ۱۳۹۴، ترجمه ستاری، ۱۳۶۶، ص. ۱۹۳). قصه پریان را باید با اسطوره‌های تمدن‌های باستانی و نیز با اسطوره‌های اقوام ابتدایی و جوامع پیش از طبقات مقایسه کرد (پراب، ۱۹۶۴، ترجمه بدره‌ای، ۱۳۹۷، ص. ۲۰۲). همچنین «از جنبه نظری قصه پریان بر بنیادهای ریخت‌شناختی‌اش با اسطوره یکی است. [...] قصه‌های

پریان را در یک جامعه اسطوره به‌شمار می‌آورند و در دیگری عکس این» (لوی استروس، ۱۹۴۶، ترجمه بدره‌ای، ۱۳۷۱، ص. ۶۶، ۷۷).

افسانه‌های سحرآمیز از انواع ادبیات شفاهی داستانی‌اند که توجه به آنان در طول تاریخ رایج بوده و تا دهه‌های اخیر نیز ادامه داشته است. این افسانه‌ها حجمی نسبتاً کوتاه دارند که حاوی روایتی از سال‌های ابتدایی زندگی قهرمان تا ازدواج و سامان یافتن زندگی اوست و در جریان روایت این افسانه‌ها اعمال خارق‌العاده، موجودات ماورائی یا حوادث و اتفاق‌های سحرآمیز نقشی ویژه دارند. در این مقاله برای بررسی شخصیت درویش به این افسانه‌ها مراجعه شده است و کوشش شده با برقرار کردن پیوندی میان افسانه‌های سحرآمیز و اساطیر، نمایی از زیرساخت اسطوره‌ای شخصیت درویش و تجلی آن در افسانه‌ها ترسیم شود. جامعه آماری تحقیق حاضر متشکل از سی افسانه زیر است:

۱. «درویش» از کتاب *افسانه‌های جنوب* (جهازی، ۱۳۸۱، صص. ۱۱۲-۱۲۰)، ۲.
- «برگ مروارید» از کتاب *گل به صنوبر چه کرد* (انجوی شیرازی، ۱۳۹۲، صص. ۱۹۱-۱۹۶)، ۳.
- «ملک محمد و دیو یک لنگو» (همان، صص. ۲۰۱-۲۰۷)، ۴.
- «جان تیغ و چل‌گیس» از کتاب *گل بومادران* (انجوی شیرازی، ۱۳۹۴ الف، صص. ۲۸۵-۲۹۱)، ۵.
- «گربه سبز نقاره» (همان، صص. ۳۰۰-۳۰۵)، ۶.
- «مرغ سخنگو» از کتاب *دختر نارنج و ترنج* (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، صص. ۱۴۹-۱۷۴)، ۷.
- «حیله درویش» (همان، صص. ۲۹۳-۲۹۸)، ۸.
- «لت خروسی» (همان، صص. ۲۹۹-۳۰۳)، ۹.
- «نیمه ... اسب سوار» (همان، صص. ۳۱۷-۳۲۳)، ۱۰.
- «نیمه ...» (همان، صص. ۳۲۳-۳۳۵)، ۱۱.
- «یک پرکی» (همان، صص. ۳۳۵-۳۳۹)، ۱۲.
- «مشابه نیم ...» (همان، صص. ۳۳۹-۳۴۳)، ۱۳.
- «کچل و سفره و ترکه و انگشتر حضرت سلیمان»

- (همان، صص. ۳۴۵-۳۴۹)، ۱۴. «شاهزاده ابراهیم و شاهزاده اسماعیل» از کتاب عروسک سنگ صبور (انجوی شیرازی، ۱۳۹۴ ب، صص. ۱۶۳-۱۸۲)، ۱۵. «سنگ صبور» (همان، صص. ۳۲۴-۳۲۹)، ۱۶. «پریزاد چهل شلوار» از کتاب *افسانه‌های خراسان* (خزاعی، ۱۳۸۲، صص. ۱۲۱-۱۳۳)، ۱۷. «دختر حور و پری» (همان، صص. ۱۶۳-۲۰۱)، ۱۸. «درویش و دختر پادشاه چین ۱» از کتاب *مصدی گلین خانم* (الول ساتن، ۱۳۷۶، صص. ۶۱-۶۴)، ۱۹. «درویش و دختر پادشاه چین ۲» (همان، صص. ۶۵-۶۷)، ۲۰. «حاتم طایی» (همان، صص. ۱۱۱-۱۱۵)، ۲۱. «گل و سنبل» از کتاب *افسانه‌های شمال* (میرکازمی، ۱۳۷۳، صص. ۴۷-۵۰)، ۲۲. «دختر درزی و پادشاه» از کتاب *افسانه‌های آذربایجان* (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، صص. ۴۷-۵۱)، ۲۳. «اذان‌گو» (همان، صص. ۶۵-۶۹)، ۲۴. «نخودی» (همان، صص. ۹۶-۱۰۱)، ۲۵. «پرنده آبی» (همان، صص. ۲۱۱-۲۱۳)، ۲۶. «درویش و میومیو خانم و دختر غازچران» (همان، صص. ۲۷۴-۲۷۷)، ۲۷. «گل و سیناور» (همان، صص. ۲۷۸-۲۸۰)، ۲۸. «شاهزاده حلوافروش» (همان، صص. ۲۱۹-۲۲۶)، ۲۹. «درویش جادوگر» از کتاب *پانزده افسانه از افسانه‌های روستایی ایران* (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، صص. ۲۵-۲۸)، ۳۰. «کچل گاوچران و دختر کدخدا» (همان، صص. ۴۱-۴۵).

۲. پیشینه تحقیق

درباره شخصیت درویش، ابراهیم موسی‌پور در مقاله «درویش، کلیات» (۱۳۹۱) به شرح و بررسی برخی ویژگی‌های درویش پرداخته است. گنو ویدن گرن در کتاب *پژوهشی در خرقه درویشان و دلق صوفیان* خاستگاه پوشش، ابزار و رفتار درویشان را به صورت تطبیقی در فرهنگ‌های هندواروپایی بررسی و ردیابی کرده است و بهار مختاریان در تحشیه و تعلیقی بر همان اثر (۱۳۹۳) دنباله بحث ویدن گرن را در ارتباط با انجمن

مردان هندواروپایی و در فرهنگ ایرانی نشان داده است. فرزانه گشتاسب و دیگران در مقاله «بررسی مفهوم درویش راستین در متون فارسی میانه زردشتی» (۱۳۹۴)، مفهوم درویش و ویژگی‌های شایسته و بایسته درویش در متون پهلوی را تشریح کرده‌اند. جعفری (قنواتی) و یاحقی در مقاله «درویش» (۱۳۹۸)، شخصیت درویش و ویژگی‌های او را در ادب شفاهی بررسی کرده‌اند. تاکنون پژوهشی که به بررسی ویژگی‌های شخصیت درویش در افسانه‌های سحرآمیز پرداخته باشد انجام نشده است.

۳. معرفی شخصیت درویش

درویش در حوزه لغت، به معنای خواهنده، گدا، فقیر، مسکین و...؛ در حوزه عرفانی، به معنی سالک، عارف، صوفی، پارسا و خرقه‌پوش است و «در فرهنگ مردم، سخنور و معرکه‌گیر را گویند [...] که تن را سالم و تندرست [درست] نگه دارد با رضای خاطر و از غم آزاد باشد و به داشته‌های دیگران غبطه نخورد، بلکه با خود به گونه‌ای باشد که بگوید ثروتمند با من درویش برابر است» (جعفری (قنواتی) و یاحقی، ۱۳۹۸، ذیل درویش). درویش «به وضع خود خرسند و راضی است، توانگران را خوار نمی‌شمارد و نسبت به آن‌ها متواضع است» (گشتاسب و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۱۵۳). وجود درویش نزد برخی از متمایلان به عرفان، وجودی قدسی و منشأ برکت است (عوفی، ۱۳۶۳، ص. ۳۰۸).

واژه فارسی درویش حاصل تحول *driyōš* فارسی میانه است و گونه *driyōš* نیز که در این متون آمده ادامه صورت اوستایی *driyu-* است. (ویدن گرن، ۱۹۵۳، ترجمه مختاریان، ۱۳۹۳، ص. ۳۳). در *اوستا* «دریویکه»، به معنی سوگواری، نالیدن، شیون کردن، زاری کردن و همچنین به معنی فقر و ناداری و گدایی آمده است (وندیداد، ۱۳۷۶، ج. ۱/ص. ۲۱۵). برخی دریویک را نام قومی دانسته‌اند که وحشی بوده و در آن

مناطق می‌زیستند (وندیداد، ۱۳۷۶، ج. ۱/ص. ۲۱۷). اصطلاح *driyu-* در زبان سغدی میانه به صورت *ôrywš(k)* حفظ شده که در متون بودایی سغدی به معنی راهب دوره‌گرد است ((ویدن گرن، ۱۹۵۳، ترجمه مختاریان، ۱۳۹۳، ص. ۳۵).

در *اوستا* عبارت «دریگو بیو واستارم» مربوط به کسی است که در پرستاری از درویشان، زرتشت را یاری می‌کند. (اوستا، ۱۳۷۰، ج. ۱/ص. ۱۷۵). مطابق با مهریشت درویش پیرو دین که از آنچه از آن اوست بی‌بهره مانده باشد، مهر را به یاری می‌خواند (همان، ج. ۱/ص. ۳۷۳). در سروش یشت هاڈخت سروش آشون بهتر از هر کس، درویشان را در پناه خود می‌گیرد (همان، ج. ۱/ص. ۳۸۹). به نقل از شایست نشایست، باید بخشی از گوسفند قربانی به آمرزش و نگهداری درویشان اختصاص یابد (وندیداد، ۱۳۷۶، ج. ۳/ص. ۱۶۴۱) و مطابق با یسنا گاو و اسب و هوم کسانی که آنان را به نحو درست قربانی و نذر نکنند و به ارزانیان عطا نکنند، نفرین می‌کنند (اوستا، ۱۳۷۰، ج. ۱/ص. ۱۵۰). ارزانیان مترادف درویشان دانسته شده است (وندیداد، ۱۳۷۶، ج. ۳/ص. ۱۶۴۰).

۴. درویش در افسانه‌های سحرآمیز

یکی از شخصیت‌هایی که به فراوانی در افسانه‌های ایرانی دیده می‌شود درویش است. درویش وارد صحنه‌ای از ماجرای افسانه‌های سحرآمیز شده، برخی از خویشکاری‌ها را اجرا می‌کند و غالباً باز از صحنه ماجرا خارج می‌شود. معمولاً درویش پس از آغاز داستان یا در میانه ماجرا به‌طور ناگهانی در داستان ظاهر می‌شود (پراپ، ۱۹۶۴، ترجمه بدره‌ای، ۱۳۹۷، ص. ۲۲۲). درویش در افسانه‌ها توانایی‌های خاصی دارد و می‌تواند درد نازایی را درمان کند و بر غیب آگاهی پیدا کند یا با استفاده از رمل و اسطرلاب داروی درد شاه را پیدا کند. شخصیت درویش معمولاً با ظاهر و هیئت خاصی در افسانه‌ها

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

تجلی می‌یابد و اگرچه توصیف ظاهر شخصیت‌ها در افسانه‌های سحرآمیز کم‌تر به چشم می‌خورد، اما متن افسانه اطلاعاتی اندک را در اختیار مخاطب قرار می‌دهد. این اطلاعات گاه شامل برشمردن ویژگی‌های ظاهری اوست و گاه نیز به لباس درویش و آنچه با خود دارد اشاره می‌شود.

درویش در این افسانه‌ها اغلب ظاهری متفاوت با مردان عادی دارد. نورانی و پاکیزه بودن، ریش انبوه و بلند از ویژگی‌های ظاهری اوست و او عصا (ی حضرت سلیمان)، کشکول، شاخ نغیر و بوق و منشای در دست دارد. لباس درویشی بر تن دارد و نیم‌تاج درویشی بر سر شاهزاده می‌گذارد. ظاهر، نوع پوشش، لوازم و ابزار، رفتار و نقش یا کارکرد درویش در سی افسانه منتخب این پژوهش را می‌توان بدین نحو طبقه‌بندی کرد.

جدول ۱: ویژگی‌های ظاهری و اخلاقی و کارکرد درویش در افسانه‌ها

Table 1: Physical and moral characteristics and function of the dervish in the tales

افسانه	ظاهر	پوشاک	لوازم و ابزار	رفتار	کارکرد
۱. درویش				پول قبول نمی‌کند	دوره‌گردی در جست‌وجوی حقیقت
۲. برگ مروارید					نشان دادن داروی چشم حاکم
۳. جان تیغ و چل‌گیس				خودداری از قبول پول / ناپدید شدن	کمک به باروری زن شاه با دادن سیب / درمان جان تیغ
۴. مرغ سخنگو					کمک به باروری شاه با دادن سیب

کمک به باروری شاه و اسبان او با دادن سیب / شرط گذاشتن برای شراکت در تملك فرزند/ تلاش برای كشتن فرزند شاه					۵. حيلة درویش
کمک به بارور شدن هفت زن حاکم با سیب					۶. لت خروسی
کمک به بارور شدن تاجر با کیسه‌ای ارزن/ راهنمایی قهرمان پس از به جا آوردن شرایط لازم					۷. نیمه ... اسب سوار
کمک به بارور شدن پادشاه با سیب					۸. نیمه ...
کمک به بارور شدن پادشاه با سیب					۹. یک پرکی
کمک به بارور شدن پادشاه با سیب					۱۰. مشابه نیم ...

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

۱۱. کچل و سفره و ...	عصای حضرت سلیمان	حیله‌گر و بدجنس	دشمنی با کچل و کشته شدن به دست او
۱۲. شاهزاده ابراهیم و شاهزاده اسماعیل		آواز خواندن / دوره‌گردی / پول گرفتن / رقصیدن	کمک به بارور شدن پادشاه با سیب / بردن یکی از فرزندان مطابق با شرط / طلسم کردن / تلاش برای کشتن شاهزاده و در نهایت کشته شدن به دست او
۱۳. سنگ صبور		عبور کردن حضرت خضر در لباس درویش	پیش‌گویی سرنوشت سخت دختر
۱۴. پریزاد چهل‌شلوار			نشان دادن داروی بیناشدن چشم شاه
۱۵. دختر حور و پری	رمل و اصطراب / کتاب تبرزین		
۱۶. درویش و دختر پادشاه چین ۱	لباس درویشی / نیم‌تاج	حق کشیدن	کمک به باروری شاه با دادن سیب / گذاشتن شرط شراکت در تملک فرزند / درمان جنون دختر شاه

تظاهر به کشتن دختر/ بیرون راندن مار از بطن دختر با ساطور					
کمک به باروری شاه با دادن سیب					۱۷. درویش و دختر پادشاه چین ۲
کمک به باروری پادشاه/ شرط گذاشتن/ دخالت در نام‌گذاری فرزند	رد کردن صدقه/ درخواست دیدار با حاکم				۱۸. گل و سنبل
کمک به باروری زن و مرد با دادن سیب					۱۹. دختر درزی و پادشاه
	به در خانه رفتن/ گدایی کردن				۲۰. اذان‌گو
کمک به باروری مولا گفتن	دم در آمدن/ گل مولا گفتن				۲۱. نخودی
کمک به باروری	داخل شدن				۲۲. پرندۀ آبی
	دم در آمدن و قصیده خواندن/ مال و دولت فراوان داشتن/ مرتکب قتل شدن				۲۳. درویش و میومیوخانم و ...
	دم در آمدن/ غذا گرفتن				۲۴. گل و سیناور

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

۲۵. شاهزاده حلوافروش				کمک به باروری زن با دادن سیب	دم در آمدن
۲۶. درویش جادوگر	پیرمرد نورانی	شولا	بوق / منشای / شاخ / نفیر / کشکول	کمک به باروری شاه با دادن سیب	در بارگاه آمدن / هو حق کشیدن
۲۷. کچل گاوچران و دختر کدخدا				جادوگری	
۲۸. گربه سبز نقاره				گزارش دادن وجود دختر زیبا در خانه مرد چوپان به شاه	درویشی (گدایی؟) کردن / دریافت فیض (هدیه یا پول)
۲۹. ملک محمد و دیویک لنگو			کشکول / سفره / شاخ نفیر	دادن وسایل خود در ازای شمشیر به ملک محمد / نفیر جادویی سر از تنش جدا کرد.	
۳۰. حاتم طایی				ظاهر شدن غذا از غیب برای او و حاتم / راهنمایی حاتم	

از جمله رفتار و منش درویش در افسانه‌ها می‌توان به مدح علی گفتن (جهازی، ۱۳۸۱، ص. ۱۱۳؛ نیز خزاعی، ۱۳۸۲، ص. ۱۲۲)، حق دوست گفتن (همان، ص. ۱۵۰)، آواز خواندن (خزاعی، ۱۳۹۴، ص. ۱۶۴)، دعانویسی (میرکازمی، ۱۳۷۲، ص. ۳۲۳)، جلب توجه مردم و دریافت پول با شعر خواندن یا با آواز (رباعی) خواندن (جهازی،

۱۳۸۱، ص. ۱۱۳؛ الول ساتن، ۱۳۷۶، ص. ۶۳؛ نیز انجوی شیرازی، ۱۳۹۴، ص. ۱۶۳) اشاره کرد. گاه درخواست پول می‌کند (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۶۲) و گاه اذعان دارد که گدا نیست و از پذیرفتن هدایا سرباز می‌زند (میرکاظمی، ۱۳۷۲، ص. ۴۷) و همچنین در یکی از نمونه‌ها گفته شده که درویشی «مشغول درویشی شد» (همان‌جا) که احتمالاً منظور از «درویشی» کردن همان ذکر و آواز و درخواست پول است. گاه نیز درویش اسم اعظم را می‌داند و در واقع جادوگر است (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۴۴).

۵. خویشکاری‌های درویش در افسانه‌های سحرآمیز

اگر نقش درویش در افسانه‌های سحرآمیز را براساس خویشکاری‌هایی که ولادیمیر پراپ در طبقه‌بندی ساختارگرایانه خود برشمرده طبقه‌بندی کنیم می‌توان گفت مهم‌ترین خویشکاری‌های درویش در این افسانه‌ها یاریگری در تولد قهرمان، خبرگیری، شرط گذاشتن، میانجی‌گری، بازگشت برای کمک به قهرمان، فریبکاری، شرارت، جادوگری و تعقیب قهرمان است که به هریک از این خویشکاری‌ها در جای خود و در ارتباط با چهره خیر یا شر درویش اشاره خواهد شد.

۱-۵. یاریگری شخصیت درویش در افسانه‌های سحرآمیز

حضور درویش در بیشتر موارد پس از بروز نیاز در افسانه صورت می‌گیرد. اغلب این افسانه‌ها درباره زن و مردی است که صاحب فرزند نمی‌شوند و زمانی که بسیار ناراحت‌اند، ناگهان درویش در داستان حاضر می‌شود و با دادن سیب یا راهکار دیگری به فرزنددار شدن آنان کمک می‌کند. در افسانه حیلۀ درویش «روزی پادشاه در آینه دید ریش‌هایش سفید شده، با خود گفت افسوس پای من به لب گور رسیده، اما جانشینی ندارم؛ فردا که از دنیا بروم تاج و تخت سلطنت من به دست بیگانه می‌افتد» (انجوی

ویژگی‌های اسطوره‌های شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۲۹۳) یا در افسانه «درویش و دختر پادشاه چین ۱» «پادشاهی بود، اولاد نداشت. به روزی اصلاح کرد، آینه رو گرفت، نگاه کرد، بنا کرد گریه کردن. وزیر گفت قربان چرا گریه می‌کنید؟ گفت چرا گریه نکنم، پنجاه سال از عمر من رفته و خدا به اولاد به من کرامت نکرده» (الول ساتن، ۱۳۷۶، ص. ۶۱).

فرزندانی که درویش موجب تولدشان می‌شود قهرمان افسانه‌اند. مانند افسانه «لت خروسی» (انجوی، ۱۳۹۳، ص. ۲۹۹)، «مرغ سخنگو» (انجوی، ۱۳۹۳، ص. ۱۴۹)، «حیله درویش» (همان، ص. ۲۹۳)، «لت خروسی» (همان، ص. ۲۹۹)، «نیمه ... اسب سوار» (همان، ص. ۳۱۷)، «نیمه ...» (همان، ص. ۳۲۳)، «یک پرکی» (همان، ص. ۳۳۵)، «مشابه نیم ...» (همان، ص. ۳۳۹)، «شاهزاده ابراهیم و شاهزاده اسماعیل» (انجوی، ۱۳۹۴، ص. ۱۶۳)، «درویش و دختر پادشاه چین ۱» (الول ساتن، ۱۳۷۶، ص. ۶۱)، «درویش و دختر پادشاه چین ۲» (همان، ص. ۶۸)، «گل و سنبل» (میرکازمی، ۱۳۷۳، ص. ۴۷)، «دختر درزی و شاهزاده» (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۴۷)، «نخودی» (همان، ص. ۹۷)، «پرنده آبی» (همان، ص. ۲۱۱)، و «درویش جادوگر» (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۲۵). این نوزادان اغلب ویژگی‌هایی شگفت دارند. در افسانه «مرغ سخنگو» درویش سببی به پادشاه می‌دهد که به واسطه آن «زن پادشاه دوقلو دو تا بچه زاید یک پسر و یک دختر. موی سر پسر یک طرف زر و یک طرف نقره بود، دندان‌های دختر هم اینجی (مروارید) بود» (انجوی، ۱۳۹۳، ص. ۱۵۰).

در افسانه «برگ مروارید» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۲، ص. ۱۹۱)، افسانه «پری‌زاد چهل شلوار» (خزاعی، ۱۳۸۲، ص. ۱۲۲) و افسانه «دختر حور و پری» (همان، ص. ۱۶۸) درویش پس از نابینا شدن پادشاه در داستان حضور پیدا می‌کند و راه به دست آوردن دارو را نشان می‌دهد. در افسانه «نیمه ...» اسب‌سوار فردی مرد را راهنمایی می‌کند که

برای رفع مشکل «راهش این است که چند روز متوالی صبح زود دم در خانه بیرون توی کوچه بنشین و هیچ حرفی نزن». درویشی می‌آید راه علاج و چاره کار تو را نشان می‌دهد» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۳۱۷) تا اینکه روز سوم درویش از راه می‌رسد و چاره کار را به مرد می‌گوید (همان‌جا).

در مجموع به نظر می‌رسد که درویش در مسائل مربوط به باروری دانشی ویژه دارد یا به نیروهایی ویژه دسترسی دارد. وی می‌تواند به زاده شدن قهرمان داستان کمک کند، درحالی‌که پیش از او پدر و مادر قهرمان قدرت باروری نداشتند. همچنین، درویش توان درمان برخی بیماری‌ها مانند نابینایی را دارد. او همچنین می‌تواند قهرمان را در مسیر سفرش یاری و راهنمایی کند.

۲-۵. شرط گذاشتن

در برخی از نمونه‌ها درویش خواسته مرد (اغلب پادشاه) را بدون چشم‌داشت و شرط و مزدی برآورده می‌کند. اما در تعدادی از نمونه‌های بررسی شده درویش در ازای لطف معجزه‌گونه خود شرطی برای پدر نوزاد می‌گذارد. شاید چهره دوگانه درویش را از این منظر هم بتوان بررسی کرد که او یاریگری است که برای قهرمان شرط می‌گذارد یا قهرمان باید برای دریافت درست و کامل این یاری آدابی را به‌جا آورد. همچنین گاه قهرمان باید برای دیدار با درویش و به‌دست آوردن راهنمایی‌های او نیز آدابی را به‌جا آورده باشد. برای نمونه در افسانه «نیمه... اسب‌سوار»، دیدار با درویش مستلزم این است که قهرمان چند روز متوالی صبح زود دم در خانه بنشیند و هیچ حرفی نزن (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۳۱۷).

در مواردی که پدر و مادر آدابی را که درویش به انجام آن برای تولد فرزند امر کرده است، به‌درستی اجرا نکنند، معمولاً قهرمانی متولد می‌شود که از یک‌سو با بچه‌های دیگر

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

متفاوت است و به نوعی معیوب است و از سوی دیگر ویژگی‌های خاصی دارد. برای نمونه در داستان «لت خروسی»، هفت همسر مرد سیب‌هایشان را کامل می‌خورند، اما یکی از زن‌ها نصف سیب را می‌خورد و نصف دیگر را خروس می‌خورد. بعد از نه ماه «شش نفرشان زاییدند یکی یک پسر آوردند و آن یکی که نصف سیب را خورده بود یک نصف پسری زایید مانند یک لت خروس بود و اسمش را لت خروسی گذاشتند» (انجوی، ۱۳۹۳، ص. ۲۹۹) و نیز افسانه «نیمه ...» (همان، ص. ۳۲۳)، افسانه «نیمه ... اسب‌سوار» (همان، ص. ۳۱۸) و جالب اینکه همین پسرهای نیمه قهرمان افسانه می‌شوند.

گاهی نیز با اینکه آداب به طور کامل اجرا می‌شوند، قهرمان با ویژگی‌های خاصی متولد می‌شود. ضمن اینکه گاه تولد به صورت طبیعی نیست و قهرمان از تبدیل چیزی به وجود می‌آید. برای نمونه در افسانه «نخودی»، نخودها تبدیل به بچه می‌شوند و مرد یا زن همه آن‌ها به جز یکی را از بین می‌برند و آن که باقی مانده قهرمان داستان می‌شود. (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۹۶). در افسانه «دختر درزی و شاهزاده» «زن سیب را خورد و مدتی بعد زد و آبستن شد، اما پس از نه ماه یک دانه کدو حلوایی زایید» (همان، ص. ۴۷). در افسانه «نیمه ... اسب‌سوار» درویش کیسه‌ای ارزن به زن و مرد می‌دهد که سپس ارزن‌ها تبدیل به بچه می‌شوند (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، صص. ۳۱۷-۳۲۳).

در افسانه «حیله درویش» که چهل زن و چهل اسب شاه فرزندی به دنیا نمی‌آورند. درویش سیبی به شاه می‌دهد که نیمی از آن را به چهل اسب و نیم دیگر را به چهل همسر خود بدهد و این شرط را می‌گذارد که «من می‌روم سر یک سال برمی‌گردم به شرط آنکه یکی از اولادها و یکی از کره اسب‌ها را به من بدهی» (انجوی شیرازی،

۱۳۹۳، ص. ۲۹۳). در افسانه شاهزاده ابراهیم و شاهزاده اسماعیل درویش می‌گوید «شرط من این است که من پانزده سال دیگر برمی‌گردم یکی از پسرها را می‌برم. یک پسر مال من و یکی هم مال تو» (همو، ۱۳۹۴، ص. ۱۶۴). نکته قابل توجه اینکه درویش در شرط خود بسیار ثابت قدم است. پادشاه در اغلب موارد ابتدا شرط درویش را می‌پذیرد، اما بعد به دنبال حیلتهایی است تا شرط را به‌جا نیاورد یا به شیوه‌ای درویش را منصرف کند. حتی در مواردی شاه سعی می‌کند به درویش طلا و جواهر بدهد، اما درویش بر شرط و خواسته خود پافشاری می‌کند و می‌گوید «اگر پادشاهیت را هم بدهی ممکن نیست» (همان‌جا).

در دو روایت از افسانه «درویش و دختر پادشاه چین»، درویش سیبی به پادشاه می‌دهد و می‌گوید «به شرطی که نوشته به من بدهی. آگه دختر بود بده به من. آگه پسر بود، چارده ساله که شد به من بدتش به من» (الول ساتن، ۱۳۷۶، ص. ۶۱). درویش بعد از نه ماه، زمانی که فرزند شاه دنیا آمده برمی‌گردد و وقتی متوجه می‌شود بچه پسر است، می‌گوید چهارده سال دیگر بازمی‌گردد تا پسر را با خود ببرد (همان‌جا). در این افسانه درویش شرط دیگری نیز می‌گذارد. او پس از اینکه پسر را با خود می‌برد با او شرط می‌کند که هرچه در این سفر به دست آوردند در پایان صفر نصف کنند و سهم هر یک نیمه‌ای باشد. حتی زمانی که دختر پادشاه چین را با خود می‌آورند درویش می‌گوید باید دختر را نیز نصف کنیم (همان، ص. ۶۲). همچنین، در افسانه «حیله درویش»، درویش به شرطی به تولد نوزاد کمک می‌کند که یک سال مال او باشد و یک سال مال پادشاه (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۲۵). در افسانه «پرنده آبی»، درویش سیب را به این شرط به پادشاه می‌دهد که تا یک سال بچه را روی زمین نگذارند وگرنه بچه را نخواهند دید (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۲۱۱).

بنابراین، نمی‌توان گفت در تمام موارد درویش بدون قید و شرط به شخصیت‌های افسانه کمک می‌کند، بلکه گاه برای آن‌ها شرط می‌گذارد. ممکن است این شرط به نفع خود شخصیت‌ها باشد یا خواسته‌ای از سوی درویش باشد. به هر حال وجود شرط می‌تواند مؤید این نکته باشد که درویش منبع یاری بی‌حد و حصر و بی‌حساب و کتابی نیست که بی‌دریغ به شخصیت‌های دیگر افسانه نیکی کند و کمک گرفتن از او هم عواقبی نداشته باشد. چنانچه شرط‌های درویش انجام نشود، ممکن است به شخصیت‌ها آسیبی وارد شود و یا امری شگفت رخ دهد و مثلاً فرزندی با ویژگی‌های غیرعادی به دنیا بیاید.

۱-۲-۵. لزوم به‌جا آوردن شرط

در یک افسانه پسر پادشاه که پدر را غمگین می‌بیند می‌گوید که درویش نمی‌تواند او را بدون رضایت ببرد. درویش پاسخ می‌دهد: «راست می‌گی، من بدون رضایت تو دو قدم تو رو با خودم نمی‌برم. به شرطی تو رو می‌برم با خودم که تو از عقب من گریه کنی» (الول ساتن، ۱۳۷۶، ص. ۶۳) و در انتها نیز ترفندی به کار می‌برد که پسر گریه‌کنان پشت سر او می‌رود. این ترفند نشان دادن عکس دختر به شاهزاده و عاشق کردن اوست (همان‌جا). در قصه «درویش و دختر پادشاه چین» زمانی که پادشاه قرارش با درویش را زیر پا می‌گذارد و به او دروغ می‌گوید که پسرش مرده است، بچه بیمار و بدحال می‌شود و در بستر مرگ می‌افتد. شاه مجبور می‌شود دوباره دست به دامن درویش شود تا فرزندش شفا یابد (همان، ص. ۶۹). در افسانه «نیمه...» درویش در ازای لطف معجزه‌وار خود دستمزد می‌خواهد؛ یعنی وقتی کنیزان از درویش برای اولاددار شدن زنان شاه دعا می‌خواهند، می‌گوید «اگر انعام خوبی بدهند می‌توانم» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۳۲۳).

در مجموع در اغلب موارد عواملی به درویش کمک می‌کنند تا شرط او به‌جا آورده شود. در واقع گاه به‌جا نیاوردن شرط او عواقب ناخوشایندی دارد و گاه نیز تا شرط او به‌جای آورده نشود کمکی از سوی او دریافت نخواهد شد. همچنین، ممکن است درویش شخصیت را در موقعیتی قرار دهد که به‌ناچار به شرطی که او گذاشته عمل کند.

۳-۵. شریر بودن شخصیت درویش

اصلی‌ترین خویشکاری‌های شریر در داستان شرارت است (پراپ، ۱۹۶۴، ترجمه بدره‌ای، ۱۳۹۷، ص. ۹۷). درویش شریر در اغلب افسانه‌ها شرارت خود را در ابتدای افسانه ظاهر نمی‌سازد، بلکه در بدو امر خود را خیرخواه و یاریگر نشان می‌دهد. پس از آن‌که قهرمان داستان با او همراه می‌شود عاملی قهرمان را از شرارت او باخبر می‌سازد. در افسانه شاهزاده ابراهیم و شاهزاده اسماعیل، پس از اینکه درویش شاهزاده ابراهیم را با خود برد، در میانه راه شاهزاده دید سنگی از دور می‌گلتد و می‌آید. نزدیک شاهزاده که رسید ایستاد. شاهزاده دید بر پهلوی سنگ نوشته است: «این درویش نیست. این دیو است، جادوگر است، مواظب خودت باش» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۴، ص. ۱۶۶). در افسانه «درویش جادوگر» نیز «شاهزاده و درویش آمدند و رسیدند نزدیک کوهی. نزدیک دهنه غار کوه شاهزاده به یک پیرمرد نورانی برخورد کرد و آن پیرمرد به شاهزاده گفت ای جوان این درویش جادوگر هست و تو را می‌خواهد ببرد در این غار کوه ...» (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۲۷). در افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا»، درویش همانند دیو تنوره می‌کشد و ظاهر می‌شود (همان، ص. ۴۵).

چنان‌که در این افسانه‌ها می‌بینیم درویشی که در نقش شریر وارد می‌شود جادوگر یا دیو است و اعمال جادویی نیز از او سر می‌زند. در افسانه «درویش و میومیو خانم و

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

دختر غازچران»، درویش با جادو هوش عده‌ای را می‌گیرد و در جعبه می‌گذارد. «نصف‌شب درویش پا شد و هوش همه را گرفت و توی جعبه‌ای گذاشت و آمد بالای سر دختر. دختر داد و فریاد راه انداخت، کسی بیدار نشد» (همان، ص. ۲۲۶) یا در افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا» درویش کتاب جادو دارد (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۴۴، ۴۵) و از همین کتاب است که کچل جادوگری و تغییر شکل را یاد می‌گیرد و با درویش مقابله می‌کند. در افسانه «دختر حور و پری» نیز درویش کسی است که تصویر پری‌زادی را بر دیوار نقاشی کرده است (خزاعی، ۱۳۸۲، ص. ۱۸۵).

درویش شریر یا شخصی را به قتل می‌رساند یا سعی می‌کند که به قتل برساند. در افسانه «حیلۀ درویش»، درویش قصد دارد قهرمان افسانه را بکشد. در این افسانه بعد از اینکه درویش موجب بچه‌دار شدن شاه می‌شود برای بردن یکی از دخترها و اسب‌ها برمی‌گردد و آن‌ها را با خود می‌برد، اما قبل از اینکه او را به باغش ببرد، اسب به دختر هشدار می‌دهد که درویش قصد کشتنش را دارد و دختر با اسب فرار می‌کند (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۲۹۴). در افسانه «کچل و سفره و ترکه و انگشتر حضرت سلیمان» درویش کچل را به کشتن تهدید می‌کند (همان، ص. ۳۴۷). در افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا»، درویش جادوگر درصدد کشتن کچل برمی‌آید (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۴۸). در افسانه «درویش و میومیو خانم و دختر غازچران»، درویش دخترهای اول و دوم پادشاه را می‌کشد و به دنبال راهی برای کشتن دختر سوم است (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۲۲۰، ۲۲۱).

از دیگر خویشکاری‌های شریر در افسانه‌ها فریبکاری است. در این خویشکاری «شریر می‌کوشد قربانی‌اش را بفریبد تا بتواند بر او یا چیزهایی که به وی تعلق دارد، دست یابد» (پراپ، ۱۹۶۴، ترجمه بدره‌ای، ۱۳۹۷، ص. ۹۲). در افسانه «حیلۀ درویش»

درویش دختر شاه را با خود می‌برد و قصد کشتن او را دارد. زمانی که دختر فرار می‌کند درویش به دنبال انتقام می‌رود و با حيله سعی می‌کند دختر را بکشد (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، صص. ۲۹۳-۲۹۸). در افسانه «درویش و میومیو خانم و دختر غازچران» (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۲۱۹) و افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا» نیز نمونه‌ای از فریبکاری‌های درویش را می‌بینیم (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۴۴).

تعقیب قهرمان، کشمکش و تغییر شکل، شکست درویش یا مجازات نیز از دیگر خویشکاری‌های درویش شریر است. خویشکاری تعقیب قهرمان را در افسانه‌های «درویش و میومیو خانم و دختر غازچران» (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۲۲۵) و «کچل گاوچران و دختر کدخدا» می‌بینیم (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۴۹). کشمکش و تغییر شکل نیز در افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا» آمده است که در این کشمکش شاهد تغییر شکل درویش به صورت حیوان‌های مختلف هستیم. در پایان تمامی افسانه‌هایی که درویش شریر حضور دارد، درویش از قهرمان داستان شکست می‌خورد و کشته یا مجازات می‌شود؛ مانند افسانه حيله درویش که طبق آن «وقتی شاهزاده برگشت متوجه شد کار همان دوریش است. او را پیدا کرد و دستور قتلش را داد» (انجوی شیرازی، ۱۳۹۳، ص. ۲۹۶). یا در افسانه «کچل و سفره و ترکه و انگشتر حضرت سلیمان» (همان، ص. ۳۴۷) و افسانه «درویش جادوگر» (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۲۸) و افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا» (همان، ص. ۴۹) درویش کشته می‌شود. در افسانه «درویش و میومیو خانم و دختر غازچران»، پسر پادشاه سرانجام درویش را به زندان می‌اندازد (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۲۷۷).

در اغلب افسانه‌ها درویش فردی دنیادیده و دوره‌گرد است که محل زندگی مشخصی ندارد. اما در افسانه‌هایی که درویش در واقع جادوگر است، محل زندگی او در

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

قصری میان یک باغ بزرگ است که حتی رفتن به آنجا نیز آسان نیست و درویش، قهرمان را با چشمان بسته به آنجا می‌برد.

درویش داخل باغ شد. [...] رفتند و رسیدند به یک چهارراه که یک قصر بزرگ در وسط آن چهارراه بود ... درویش در قصر را باز کرد به اتاقی داخل شدند که تمام اثاث آن از طلا و نقره بود. چراغ‌های زیبا، تختخواب، فرش، پرده، همه چیزش چنان بود که شاهزاده ابراهیم در قصر خودشان ندیده بود (انجوی شیرازی، ۱۳۹۴ب، ص. ۱۶۶).

در افسانه «درویش و میومیو خانم و دختر غازچران»، بابادرویش مال و دولت فراوان دارد (بهرنگی و تبریزی، ۱۳۷۷، ص. ۲۱۹) و در افسانه «کچل گاوچران و دختر کدخدا» راه رسیدن به خانه درویش از میان چشمه آب است. (کوهی کرمانی، ۱۳۳۳، ص. ۴۴). در افسانه «درویش جادوگر» محل زندگی درویش در غاری بی‌انتهاست (همان، ص. ۲۸).

درویش شریر در اغلب موارد جادوگر است و قصد کشتن شخصیت‌های افسانه را دارد. او ابتدا شخصیت را می‌فریبد و سپس قصد جان او را می‌کند. شخصیت به‌کمک موجودات جادویی به ماهیت شریر درویش پی می‌برد، فریب او را نمی‌خورد و در نهایت او را شکست می‌دهد و از بین می‌برد.

۴-۵. در ابهام بودن شخصیت درویش

در برخی افسانه‌ها علاوه بر درویش یاریگر و درویش شریر، به‌نوعی درویش یاریگر برمی‌خوریم که شخصیت مثبتی دارد، اما در بخشی از افسانه به‌نظر می‌رسد که درویش شریر و دارای نقش منفی است؛ البته در انتهای داستان این سوءتفاهم برطرف می‌شود و درویش به‌نفع قهرمان افسانه عمل می‌کند. در این

افسانه‌ها معمولاً درویش در آغاز سفر با پسر شرط می‌کند که در پایان هرچه با هم به دست آورده‌اند با هم تقسیم کنند. در پایان افسانه درویش شرط را به پسر یادآوری می‌کند و پسر با رضایت کامل هرچه پول و شیء قیمتی به دست آورده‌اند به دو بخش قسمت می‌کند. آن‌گاه درویش می‌گوید این دختر را هم باید به دو نیم کنیم. پسر خواهش و تمنا می‌کند و سعی می‌کند مانع او شود. اما حتی هنگامی که پسر از حق خود چشم‌پوشی می‌کند و رضایت می‌دهد که درویش دختر را برای خود ببرد باز هم درویش بر قرار پیشین خود اصرار می‌کند. دختر را می‌بندد و شمشیر خود را بالا می‌برد، اما به جای اینکه دختر را به دو نیم کند شمشیر یا ساطور را به شکم دختر می‌زند. در این هنگام ماری که در بطن دختر بود و می‌توانست موجب مرگ همسر او شود از بدنش خارج می‌شود و درویش دختر را صحیح و سالم به دست پسر می‌دهد. چنین درویشی را با این چهره دوگانه می‌توانیم در افسانه‌های درویش و دختر پادشاه چین ۱ و ۲ مشاهده کنیم (الول ساتن، ۱۳۷۶، صص. ۶۱-۷۵).

۵-۵. دوچهره بودن درویش در افسانه‌های سحرآمیز

شخصیت‌های افسانه‌ای از نظر ارتباطی که با قهرمان افسانه دارند مثبت یا منفی (یاریگر یا شریر) قلمداد می‌شوند. شخصیت منفی یا شریر در برابر قهرمان قرار می‌گیرد و با او به مبارزه برمی‌خیزد و یا قصد جان او را می‌کند. به نظر می‌رسد تبدیل شدن یاریگر به شریر یا وجود داشتن شخصیتی با نقش یاریگر - شریر به ندرت در افسانه‌ها دیده می‌شود. گاه دیوان در افسانه‌ها تحت شرایطی به خدمت آدمیان درمی‌آیند و یاریگر قهرمان محسوب می‌شوند (افسانه «ماه‌پیشانی») و گاه پادشاهی که در ابتدای افسانه

نقش شرارت ندارد در ادامه برای به دست آوردن عروس خود قصد جان پسرش یعنی قهرمان افسانه را دارد («جان تیغ و چل گیس»، انجوی شیرازی، ۱۳۹۴ الف، ص. ۲۸۷). پیرزن نیز بسته به اینکه با قهرمان در ارتباط باشد یا با ضدقهرمان، در هر افسانه نقش یاریگر یا شریر را دارد. («آهووک»، فقیری، ۱۳۸۲، صص. ۱۴-۱۹؛ «پسرک بی خیال»، سادات اشکوری، ۱۳۹۰، ص. ۵۱).

به منزله مفهومی اجتماعی درویش اغلب به دو نوع درویش دلالت دارد. برای جدا کردن این دو نوع معنی از یکدیگر در واقع

باید میان درویش دروغین در معنای کسی که با تظاهرات دینی یا عرفانی به دوره‌گردی و دریوزه‌گری می‌پردازد و صوفی یا سالک طریقت‌های عرفانی تفاوت قائل شد. به همین دلیل معمولاً پژوهشگران با واژه‌هایی چون درویش حقیقی، [...] در مقابل درویشی دروغین و تکدی‌گری با تظاهر به صوفی‌گری، این دو معنا را متمایز کرده‌اند (موسی‌پور، ۱۳۹۱، صص. ۵۸۰-۵۸۲).

در افسانه‌ها نیز علاوه بر درویش یاریگر که با ویژگی‌های مثبتی به کمک قهرمان می‌آید با نوع دیگری درویش روبه‌رو می‌شویم که به‌عنوان شریر در افسانه ظاهر می‌شود. باید در نظر داشت درویش نوع دوم در افسانه‌ها فردی عادی و معمولی نیست که به خصوصیات درویشی تظاهر کرده باشد، بلکه نوعی دیو یا جادوگر است که توانایی‌های خاصی نیز دارد که با استفاده از این قدرت‌های خاص برای از بین بردن قهرمان تلاش می‌کند.

از سوی دیگر ممکن است درویش در واقع موجود پلیدی نباشد، اما در بخشی از داستان با ایجاد نوعی ابهام درباره نیت خود به صورت مقطعی شخصیتی منفی به نظر برسد که در واقع خیرخواه قهرمان است. برای نمونه درویش در افسانه «درویش و دختر پادشاه چین» در ابتدای افسانه چهره‌ای بی‌رحم دارد که قصد جدا کردن پسر از

خانواده‌اش را دارد و در انتهای افسانه نیز تظاهر می‌کند که قصد دارد دختر را نیز به دو نیم کند. اما در انتها مشخص می‌شود قصد او راندن افعی از بطن دختر و بخشیدن دختر و دارایی مشترکشان به پسر پادشاه بوده است (الول ساتن، ۱۳۷۶، صص. ۶۱-۷۵).

۶. زیرساخت اسطوره‌ای شخصیت درویش و چهره دوگانه او

اگر بخواهیم درویش و کارکردهای ویژه او را در اساطیر جست‌وجو کنیم باید به نقش نیروهای مشابه در کمک به باروری اشاره کنیم. درباره کمک به باروری، در *اوستا* فرزندان نیک از خواسته‌هایی است که از آناهیتا (آب‌ها) طلب می‌شود (*اوستا*، ۱۳۷۰، ج. ۱/ صص. ۲۴۷، ۲۹۷، ۳۱۳). فرّ و فروغ فرّوشی‌ها نیز به آستن شدن زنان کمک می‌کند و فرزندان هستی‌یافته را در زهدان مادران نگاه می‌دارد تا نمیرند (همان، ج. ۱، ص. ۴۰۷) و «از فرّ و فروغ آنان است که مرد انجمنی زاده شود» (همان، ج. ۱/ ص. ۴۰۸). همچنین از جمله نیازهایی که از وایو خواسته شده به دست آوردن شوهرانی برزمنند و جوان و خوش‌رفتار و نیز فرزندان دانا و هوشیار و خوش‌سخن است (همان، ج. ۱/ ص. ۴۵۴). ویژگی دوچهره بودن درویش از سویی و ارتباط او با باروری و تولد فرزند از سوی دیگر، یادآور ایزد اندروای یعنی وای یا وایو در روایت‌های اساطیری ایرانی است که بر هر دو صف موجودات اهورایی و اهریمنی تسلط دارد و آن‌ها را می‌راند یا به تحرک وامی‌دارد و به هر دو نوع موجودات اهورایی و اهریمنی می‌رسد (دست می‌یابد) (همان، ج. ۱/ ص. ۴۵۵). ویژگی دوچهره بودن درویش از سویی و ارتباط او با باروری و تولد فرزند از سوی دیگر، یادآور ایزد اندروای یعنی وای یا وایو در روایت‌های اساطیری ایرانی است که بر هر دو صف موجودات اهورایی و اهریمنی تسلط دارد و آن‌ها را می‌راند یا به تحرک وامی‌دارد و به هر دو نوع موجودات اهورایی و اهریمنی می‌رسد (دست می‌یابد) (همان، ج. ۱/ ص. ۴۵۵). وایو در اندیشه‌های بعدی دارای دو

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... _____ زهرا دهقان دهنوی و همکار

سیماست، اما در آغاز شخصیتی یگانه بود که از سیمایی دوگانه برخوردار شد و این بدان دلیل است که وایو از سویی نیکوکار و در همان حال شوم و نیرویی دهشت‌انگیز و شخصیت بی‌رحمی است که با مرگ پیوند دارد. وایو در اصل ایزد باد است که گذرگاه او در میانه دو جهان (آسمان و زمین) یعنی در جهان روح نیک و جهان روح خبیث قرار دارد (هینلز، ۱۹۹۷، ترجمه آموزگار و تفضلی، ۱۳۸۳، ص. ۷۵). همچنین از جمله نیازهایی که از وایو خواسته شده به دست آوردن شوهرانی برزمنده و جوان و خوش‌رفتار و همچنین فرزندان دانا و هوشیار و خوش‌سخن است (اوستا، ۱۳۷۰، ج. ۱/ ص. ۴۵۴). همان‌طور که سویی از وایو با مرگ ارتباط دارد، فروشی‌ها نیز که فر و فروغ آنان به آستن شدن زنان کمک می‌کند، با ارواح درگذشتگان و جهان مردگان پیوند دارند.

مطابق با نظر ویدن گرن درویشان در سنتی هندواروپایی بنابر باوری نظیر آنچه در میان درویشان ملامتی و قلندری ایران نیز مرسوم بود، خود را در معرض تمسخر و سرزنش مردم قرار می‌دادند و برای این منظور لباسی مشابه با پوشش بازیگران لوده و کشاورزان فرودست بر تن می‌کردند و کلاه و چوب‌دست و انبانی با خود داشتند (ویدن گرن، ۱۹۵۳، ترجمه مختاریان، ۱۳۹۳، صص. ۲۸-۲۱، ۵۶).

مطابق با نظر ویدن گرن درویشان همچنین دارای ویژگی‌هایی اند که می‌توان آن‌ها را مربوط به انجمن‌های مردان در جوامع هندواروپایی دانست. انجمن مردان جوامع هندواروپایی انجمنی است متشکل از مردانی جنگجو که با هم به صورت گروهی زندگی می‌کنند. در امور رزمی مهارت دارند و از راه دوره‌گردی و عیاری روزگار می‌گذرانند. این مردان با خدایان جهان زیرین ارتباط دارند (ویدن گرن، ۱۹۵۳، ترجمه مختاریان، ۱۳۹۳، ص. ۷۰)، به جنبه‌های تاریک و خشونت‌آمیز خدایانی مانند مهر و

وایو نظر دارند (همان، ص. ۷۰) یا خدای رودرا یعنی خدای باروری و مرگ و خدای دزدان را ستایش می‌کنند (مختاریان، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۲) و برهنه یا دارای پوششی خشن و کیبودرنگ‌اند. این مردان با خود سلاح‌هایی مانند گرز و چوب‌دست دارند (ویدن گرن، ۱۹۵۳، ترجمه مختاریان، ۱۳۹۳، ص. ۶۸) و در آیین‌های خود به کنش‌های جنسی توجهی ویژه دارند. در انجمن مردان مناسک مربوط به باروری دیده می‌شود (همان، ص. ۶۹). نقش درویش در کنش جنسی یا آیین باروری نیز با کمک به باروری شخصیت‌های افسانه دیده می‌شود. همچنین تبرزین و عصا نیز می‌توانند به نوعی سلاح درویش به شمار آیند که بیشتر از آنکه متناسب با شخصیتی معنوی باشند، پیوند جماعت درویشان با انجمن مردان را نشان می‌دهند.

از نظر ارتباط آیین درویشی با ایزد مهر می‌توان گفت مطابق با مهریشت درویش مهر را به یاری می‌خواند (اوستا، ۱۳۷۰، ج. ۱، ص. ۳۷۳) و همچنین سروش که تجلی جنبه نیک مهر به‌شمار می‌رود (مختاریان، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۶) درویشان را در پناه خود می‌گیرد. (اوستا، ۱۳۷۰، ج. ۱، ص. ۳۸۹) در مهریشت درویش پیرو دین که از آنچه از آن اوست بی‌بهره مانده باشد، مهر را به یاری می‌خواند (همان، ج. ۱، ص. ۳۷۳). در سروش‌یشت هادخت سروش آشون بهتر از هرکس، درویشان را در پناه خود می‌گیرد (همان، ج. ۱، ص. ۳۸۹).

۷. نتیجه

درویش یکی از شخصیت‌هایی است که در بسیاری از افسانه‌های سحرآمیز ایرانی ظاهر می‌شود و خویشکاری خاصی به انجام می‌رساند. شخصیت درویش در افسانه‌ها از برخی دانش‌ها و توانایی‌های خاص برخوردار است. وی گاه درصدد درمان دردی برمی‌آید و گاه بر علومی ویژه اشراف دارد. به‌نظر می‌رسد درویش در افسانه‌های ایرانی

دارای چهره‌ای دوگانه (خیر- شر) است و زمانی در مقام یاریگر و زمان دیگر در مقام شریر ظاهر می‌شود. خویشکاری درویش در بیشتر موارد کمک به تولد قهرمان افسانه است. او در اغلب موارد راهکاری ارائه می‌دهد و مشکل بی‌فرزندی شخصیت‌ها را برطرف می‌کند. در تعدادی از نمونه‌های بررسی‌شده درویش در ازای کمک خود شرطی برای والدین نوزاد می‌گذارد و در بیشتر موارد عواملی به درویش کمک می‌کنند تا شرط او به‌جا آورده شود.

شخصیت درویش را از آن روی می‌توان دو چهره دانست که او در افسانه‌ها ممکن است شخصیتی منفی و اهریمنی باشد که ابتدا شخصیتی مثبت به‌نظر برسد. همچنین، درویش ممکن است در ابتدای افسانه شخصیتی مثبت باشد، در ادامه منفی به‌نظر برسد و بعد از رفع سوءتفاهم‌ها خیرخواهی او مشخص شود. بنابراین، درویش در بعضی افسانه‌های سحرآمیز شخصیتی مثبت و در بعضی نیز شخصیتی منفی دارد و همچنین در تعدادی از افسانه‌ها نیز به‌دلیل سوءتفاهمی که در میانه داستان تعمداً ایجاد می‌کند آمیزه‌ای از شخصیت‌های منفی و مثبت و بدین ترتیب دارای چهره‌ای دوگانه در افسانه‌های سحرآمیز باشد.

این چهره دوگانه درویش را می‌توان در زیرساخت اسطوره‌ای‌اش با چهره دوگانه ایزد وایو مرتبط دانست. به‌نظر می‌رسد آیین درویشی از سویی نوعی تشبه به افرادی از طبقات پایین جامعه بوده و از سوی دیگر با پرستندگان وایو در ارتباط است. دردست داشتن وسایلی چون تبرزین و عصا که نمادهای سلاح جنگی به‌شمار می‌روند، ایفای نقش در زمینه باروری شخصیت‌ها و همچنین نوسان شخصیت درویش در میان نیکی و بدی، یادآور اعضای انجمن مردان در ایران است که با ایزدان مهر و وایو (و آناهیتا) پیوند داشته‌اند.

منابع

- الول ساتن، ل.پ. (۱۹۵۰). *قصه‌های مشدی گلین خانم*. ویرایش ا. مارزلف و همکاران. تهران: نشر مرکز.
- امیدسالار، م. و ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۱). ادبیات داستانی عامیانه. *دانشنامه فرهنگ مردم ایران*. زیر نظر ک. موسوی بجنوردی. تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.
- انجوی شیرازی، س.ا. (۱۳۸۸). *گل به صنوبر چه کرد (گنجینه فرهنگ مردم، ج. ۱)*. تهران: امیرکبیر.
- انجوی شیرازی، س.ا. (۱۳۹۴). *گل بومادران (گنجینه فرهنگ مردم، ج. ۴)*. پژوهش س.ا. وکیلان، تهران: امیرکبیر.
- انجوی شیرازی، س.ا. (۱۳۹۳). *دختر نارنج و ترنج (گنجینه فرهنگ مردم، ج. ۲)*. پژوهش س.ا. وکیلان. تهران: امیرکبیر.
- انجوی شیرازی، س.ا. (۱۳۹۴). *سنگ صبور (گنجینه فرهنگ مردم، ج. ۴)*. پژوهش س.ا. وکیلان. تهران: امیرکبیر.
- اوستا (۱۳۷۰). گزارش و پژوهش ج. دوستخواه. تهران: مروارید.
- بتلهایم، ب. (۱۹۷۷). *کاربردهای افسون*. ترجمه ک. شیوا رضوی (۱۳۸۹). تهران: داستان.
- بهرنگی، ص. و تبریزی، ب. (۱۳۷۷). *افسانه‌های آذربایجان*. به کوشش ا. بهرنگی. تهران: نوبهار.
- پراپ، و. (۱۹۴۶). *ریشه‌های تاریخی قصه‌های پریان*. ترجمه ف. بدره‌ای (۱۳۷۱). تهران: توس.
- جعفری (قنواتی)، م. (۱۳۹۱). ادبیات شفاهی. *دانشنامه فرهنگ مردم ایران*. زیر نظر ک. موسوی بجنوردی. تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.
- جعفری (قنواتی)، م. و یاحقی، م. (۱۳۹۸). *درویش*. مندرج در *تارنمای مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی*. <<https://cgie.org.ir/fa/article/246615>>.
- جهازی، ن. (۱۳۸۱). *افسانه‌های جنوب (بوشهر)*. تهران: مدبر.
- خدیش، پ. (۱۳۷۸). *ریخت‌شناسی افسانه‌های جادویی*. تهران: علمی و فرهنگی.

ویژگی‌های اسطوره‌ای شخصیت «درویش» و چهره دوگانه... زهرا دهقان دهنوی و همکار

- خزاعی، ح. (۱۳۸۲). *افسانه‌های خراسان*. ج ۸ (افسانه‌های سبزوار). مشهد: ماه‌جان.
- دلاشو، م. ل. (۱۹۴۳). *زبان رمزی افسانه‌ها*. ترجمه ج. ستاری (۱۳۶۶). تهران: توس.
- سادات اشکوری، ک. (۱۳۹۰). *افسانه‌های دهستان اشکور*. تهران: هزار.
- فقیری، ا. (۱۳۸۲). *قصه‌های مردم فارس*. شیراز: نوید شیراز.
- کوهی کرمانی، ح. (۱۳۳۳). *پانزده افسانه از افسانه‌های روستایی ایران*. تهران: مجلس.
- گشتاسب، ف.، حاجی‌پور، ن.، و حسین‌زاده بهتاش، ل. (۱۳۹۴). بررسی مفهوم درویش راستین در متون فارسی میانه زردشتی. *جستارهای ادبی*، ۱۹۰، ۱۴۱-۱۵۸.
- مارزلف، ا. (۱۹۸۴). *طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی*. ترجمه ک. جهاننداری (۱۳۷۱). تهران: سروش.
- مختاریان، ب. (۱۳۹۳). تحشیه و تعلیقی بر پژوهشی در پیشینه جامعه‌شناختی، دینی و تاریخی پوشاک. *پژوهشی در خرقه درویشان و دلوق صوفیان*، گنو ویدن گرن، ترجمه ب. مختاریان. تهران: آگه. صص ۹۷-۱۷۱.
- موسی‌پور، ا. (۱۳۹۱). *درویش، کلیات*. *دانشنامه جهان اسلام*، ج ۱۷. تهران: دانشنامه جهان اسلام.
- میرکاظمی، س. ح. (۱۳۷۳). *افسانه‌های شمال (مجموعه اوسانه بگو)*. تهران: روزبهان.
- عوفی، س. م. (۱۳۶۳). *جوامع الحکایات و لوازم الروایات*. به کوشش ج. شعار. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- ویندیداد* (۱۳۷۶). مقدمه و گردآوری ه. رضی. تهران: فکر روز.
- ویدن گرن، گ. (۱۹۵۳). *پژوهشی در خرقه درویشان و دلوق صوفیان*. ترجمه ب. مختاریان (۱۳۹۳). تهران: آگه.
- هینلز، ج. (۱۹۹۷). *شناخت اساطیر ایران*. ترجمه ژ. آموزگار و ا. تفضلی (۱۳۷۳). تهران: چشمه.
- لوی استراوس، ک. (۱۹۴۶). *ساخت و صورت*. ریشه‌های تاریخی قصه‌های پریان. ولادیمیر پراپ. ترجمه ف. بدره‌ای (۱۳۷۱). تهران: توس.

References

Anjui Shirazi, S. A. (2009). *What did the flower do to Spruce? (people's culture treasure c. 1)*. Amir Kabir.

- Anjui Shirazi, S. A. (2015). *Flower of Yadadoran* (people's culture treasure c. 4, research S. A. Vakilian). Amir Kabir.
- Anjui Shirazi, S. A. (2015). *Patient stone* (people's culture treasure c. 4, research S. A. Vakilian). Amir Kabir.
- Anjui Shirazi, S.A. (2014). *Orange girl and bergamot* (people's culture treasure, c. 2, research S. A. Vakilian). Amir Kabir.
- Awfi, S. M. (1984). *Al-Hikayat and Lavat al-Rawayat communities*. Islamic Revolution Publications and Education Organization.
- Behrangi, P., & Tabrizi, B. (1998). *Legends of Azerbaijan* (in Farsi). Nobahar.
- Bettelheim, B. (2010). *Charm applications* (translated into Farsi by of K. Shiva Razavi). Story.
- Delashaw, M. L. (1985). *Cryptic language of fairy tales* (translated into Farsi by Jalal Sattari. Toos.
- Elwell Sutton, L. P. (1950). *Mashdi Glynn Khanum's stories* Central Publications.
- Faqiri, A. (2003). *Tales of the people of Fars* (in Farsi). Navid Shiraz.
- Gashtasb, F., Hajipour, N., & Hosseinzadeh Behtash, L. (2015). A study of the concept of true Dervish in middle Persian texts of Zoroastrianism. *Scientific-Research Journal Literary Studies*, 190, 141-158.
- Hinles, C. (1994). *Understanding Iranian mythology* (translated into Farsi by Jaleh Amouzegar and Ahmad Tafazol). Cheshmeh.
- Jaafari Ghanavati, M., & Yahaghi, M. (2019) *Darvish*. On the website of the Center of the Great Islamic Encyclopedia. URL: <https://cgie.org.ir/fa/article/246615/>.
- Jafari Ghanavati, M. (2012) *Oral literature*. Listed in the Iranian People's Culture School. Under the supervision of Kazem Mousavi Bojnord. Publications of The Great Islamic Encyclopedia Center, pp. 335360.
- Jahazi, N. (2002). *Legends of the South (Bushehr)* (in Farsi). Modabber.
- Khadish, P. (1999). *Morphology of magical myths* (in Farsi). Scientific and Cultural.
- Khaza'i, H. (2003). *Legends of Khorasan* (in Farsi). Moon John.
- Kouhi Kermani, H. (1954). *Fifteen legends of rural Legends of Iran* (in Farsi). Majles.
- Levi Strauss, K. (1992). Build and face. In F. Prop, *Historical origins of fairy tales*. Toos, pp. 45-96.

- Marzolf, A. (1992). *Classification of Iranian stories* (translated into Farsi by Keikavus Jahandari). Soroush.
- Mirkazemi, S. H. (1994). *The legends of the north (tell the legends of the Oasana)* (in Farsi). Roozbahan.
- Mkhitaryan, B. (2014). *Tahshieh and suspended research on the sociological, religious and historical background of clothing*. Included in a research on the Kharqah of Darwshan and The Love of Sufis, Gao Weiden Gren, translated into Farsi by Bahar Mokhtarian, Tehran, Aug. pp. 97171.
- Mousapour, A. (2012). *Darvish, generalities*. listed in the Islamic World Encyclopedic, c. 17, pp. 580583.
- Omidasalar, M., & Zolfaghari, H. (2012). *Folk fiction literature*. Listed in the Iranian People's Culture School. Under the supervision of Kazem Mousavi Bojnourdi. The Center of the Great Islamic Encyclopedia. C. 1, pp. 299334.
- Prop, V. (1992). *Historical roots of fairy tales* (translated into Farsi by F. Badrai). Toos.
- Sadat Eshkevari, K. (2011). *Legends of Ashkur rural district* (in Farsi). Hezareh.
- Unknown. (1991). *Avesta*. Morvarid.
- Unknown. (1997). *Vendidad*. Thought Publications of the Day.
- Weeden Gren, G. (2014). *A study on the Darvian and Delq of Sufis*. Be Aware.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی